

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Л.О. Шах, магістрантка.

Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

© Шах Л.О., 2015

Статтю отримано редакцією 12.06.2015 р.

Вступ. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління виробничим потенціалом підприємства в сучасній економіці є невід'ємним елементом оцінювання його діяльності в цілому. Від повноти та якості забезпечення інформацією залежать результативність управління й стан підприємства на ринку, а також його імідж на ньому.

Основний матеріал і результати. Під час формування виробничого потенціалу підприємства для ефективного здійснення процесу виробництва необхідно передбачити наявність необхідних ресурсів. Разом з тим, формування виробничого потенціалу зумовлює постійний пошук резервів для ефективності застосування ресурсів, правильного їх використання та постійного поновлення. У випадку ж відсутності певних видів ресурсів необхідно створити виважений механізм їх залучення зі сторони [1].

Процес нарощення виробничого потенціалу передбачає: виявлення резервів та пріоритетних напрямів підвищення рівня використання існуючих виробничих потужностей; визначення існуючих і необхідних ресурсів та формування механізму забезпечення ефективного використання для підвищення конкурентоспроможності.

Найбільш вагомою характеристикою виробничого потенціалу підприємства є його інноваційність, що узагальнює собою максимальну здатність підприємства до використання науково-практичних досліджень, прикладних розробок та впровадження нових, високоефективних досягнень науки і техніки у виробництво. Із цих позицій основними ланками управлінського процесу на рівні підприємства є або запровадження зовнішніх інновацій, або їх безпосереднє створення. Саме з розвитком наукових досліджень та впровадженням інновацій виникають наукомісткі виробництва, які, з одного боку, дають змогу випускати досить конкурентоспроможну продукцію, а з іншого – нарощувати виробничий потенціал. Негативно впливає на формування і нарощення виробничого потенціалу підприємства дефіцит державного бюджету та зниження фінансування витрат держави на утримання науки.

З підвищенням технічного рівня оснащення основних виробничих засобів збільшується виробничий потенціал підприємства й регіону. Тобто структура основних виробничих фондів характеризує техніко-технологічні характеристики виробничого потенціалу, залежить від технічного прогресу, форм і методів організації виробництва, здійснення активної інвестиційної політики. Фізично та морально зношене обладнання підприємств значно забруднює природне середовище й негативно впливає на екологічну ситуацію в регіоні.

Однією зі складових виробничого потенціалу підприємства є інвестиційний потенціал, що узагальнює максимально можливу здатність залучати у виробництво інвестиційні ресурси та ефективно їх використовувати. До інвестиційних ресурсів потрібно відносити окрему частину економічних ресурсів у вигляді основних виробничих і невиробничих фондів, а також запаси й ресурси предметів праці тривалого користування. Слід указати, що на сьогодні відбуваються досить пасивно процеси формування інвестиційних потоків. На це впливає як загальна економічна ситуація в Україні, так і відсутність чіткої інвестиційної політики на рівні держави в цілому та на регіональному рівні. Загальновідомо, що сприятливий інвестиційний клімат дає змогу визначити окрему систему орієнтирів, у межах якої відбуваються процеси інвестування. Серед пріоритетних напрямів інвестування доцільно визначити галузі й виробництва з високим науково-практичним та експортним потенціалом, швидким зростанням вкладеного капіталу, що дозволить сформуванню та наростити виробничий потенціал підприємств.

Поруч із цим інвестиційна привабливість підприємства, галузі або регіону значною мірою впливає не тільки на рівень життя населення. Адже чим вища інвестиційна привабливість, тим більше можливостей є щодо залучення нових інвестиційних ресурсів, котрі у свою чергу сприятимуть зростанню зайнятості, збільшенню доходів працюючих, розвитку виробництва в цілому.

Матеріально-технічна складова виробничого потенціалу являє собою здатність ефективно та раціонально використовувати існуючі матеріально-технічні ресурси у виробничому процесі. Необхідною умовою процесу формування та збільшення виробничого потенціалу є регулярне забезпечення виробництва високопродуктивними матеріально-технічними засобами та засобами праці (обладнанням, машинами, інструментами тощо) і предметами праці (сировиною, матеріалами, паливом тощо, що складають сукупність засобів виробництва). Без постійного регулярного відновлення основних засобів процес виробництва здійснювати ефективно не можливо. Тому процес матеріально-технічного забезпечення на окремих стадіях збільшує споживчі властивості виготовленого продукту через зберігання, комплектування продукції, її сортування, пакування, транспортування до посередника чи безпосередньо до споживача. Незважаючи на те, що матеріально-технічне забезпечення не створює нової вартості, воно постійно збільшує вартість виробленої продукції, що відповідно впливає на обсяг його реалізації. Вартість кінцевої продукції та збільшення обсягів її реалізації залежить у першу чергу від упровадження активної ресурсозберігаючої політики на всіх рівнях від загальнодержавного до місцевого та в усіх сферах економічної діяльності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління виробничим потенціалом підприємства в сучасній економіці є невід'ємним елементом оцінювання його діяльності в цілому, що утворює можливості ефективного управління розвитком підприємства в цілому. Це дає змогу, з одного боку, узагальнено оцінити здатність підприємства залучати, аналізувати й ефективно використовувати інформаційні ресурси, а з іншого – використання необхідної аналітичної інформації здійснює вагомий позитивний вплив на ефективність виробничого процесу. Тому технологічний рівень та здатність підприємства щодо організації високоефективного виробництва значною мірою залежить від обсягу інформації, необхідної для виготовлення продукції, робіт, послуг, що дозволяє сформувати належну технічну базу.

У науковій теорії та практиці накопичено достатній досвід щодо вибору тієї або іншої системи показників економічної ефективності, виходячи з конкретно поставлених завдань. До того ж вони в основному розроблені для застосування в умовах великого виробництва.

Існує багато підходів до аналізу й оцінювання виробничого потенціалу підприємств різних типів, але головною вимогою щодо такого оцінювання є комплексність та всебічність. Дослідження виробничо-господарської діяльності підприємства необхідно розпочати з вивчення динаміки обсягу виробництва й реалізації продукції. Передусім аналізується динаміка виконання підприємством обсягів виробництва продукції та обсягів реалізації. Значне зростання обсягів реалізованої продукції порівняно з обсягом товарного випуску за звітний період свідчить про погашення раніше не сплачених рахунків. Позитивним фактором є зростання надходжень коштів через банківські рахунки, а також зменшення обсягу реалізації продукції через бартерні операції.

Кожна галузь виробництва має свою специфіку, а тому й підхід до аналізу різних підприємств різних галузей повинен бути різний. У цілому, методика охоплює загальні показники діяльності підприємства, що, зрештою, характеризують можливості формування та використання його виробничого потенціалу. Нижче наведено показники, які враховуються безпосередньо в галузях.

По-перше, показники, що характеризують здатність кадрів до запровадження інновацій (темпи зростання чисельності працюючих; темп підвищення продуктивності праці; темпи збільшення заробітної плати; середня кількість відпрацьованих за рік робочих днів з розрахунку на одного працюючого; коефіцієнт плинності кадрів; питома вага робітників, що підвищили кваліфікацію за певний період у загальній кількості). При обстеженні цієї характеристики підприємства з точки зору формування та нарощення виробничого потенціалу враховуються:

- рівень забезпеченості робочих місць виробничого підрозділу персоналом у необхідному для виробництва професійному й кваліфікаційному складі;
- рівень використання трудових ресурсів (робочого часу) у процесі виробництва.

По-друге, оцінюючи технічний рівень підприємства, використовують також фондо- й енергоозброєність підприємства, досягнутий рівень механізації праці, тобто динаміку показників, що характеризують технічну озброєність праці. Основною умовою зростання фондовіддачі є перевищення темпів підвищення продуктивності праці над темпами зростання її фондоозброєності.

По-третє, кожний суб'єкт господарювання для здійснення своєї діяльності повинен мати фінансові ресурси, які формуються за рахунок власних і прирівняних до них джерел (акціонерний капітал, пайові внески, прибуток від основної діяльності, цільові надходження і фінансування, які мобілізуються на фінансовому ринку в результаті операцій із цінними паперами) і позичених (кредитів банку, позичок, кредиторської заборгованості). За рахунок цих джерел здійснюється фінансове забезпечення процесу кругообігу засобів є прибуток, розподіл і перерозподіл якого можна розглядати як завершальну стадію кругообігу. На функціонуючих підприємствах фінансові ресурси знаходяться одночасно на всіх стадіях кругообігу, і цей процес безперервний [5].

Основним завданням аналізу є оцінювання результатів господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства – платоспроможним (неплатоспроможним). Джерелами інформації для проведення такого аналізу є: баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства; звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до річної фінансової звітності. Аналіз балансу (Звіту про фінансовий стан) дозволяє визначити основні джерела засобів (власні, позичені), основні напрями вкладення засобів, склад засобів і їх джерел, склад дебіторської та кредиторської заборгованості й ін. Однак інформація лише в абсолютних величинах недостатня для прийняття рішень, оскільки на її основі не можна визначити динаміку показників, місце підприємства в галузі тощо [3].

Діяльність будь-якого підприємства повинна забезпечуватися засобами, необхідними для задоволення його потреб, або майном. Відповідно до Господарського кодексу України, майном визнається сукупність речей та інших цінностей (а також нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі [2]. Залежно від економічної форми, якої набуває майно під час здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних засобів, оборотних засобів, коштів, товарів.

Джерелами формування майна суб'єктів господарювання відповідно до Господарського кодексу України, можуть бути: грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні й благодійні внески, пожертви організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом. Для ефективного управління господарською діяльністю підприємства важливо знати, яким майном володіє підприємство, де воно використовується і за рахунок яких джерел створене [3].

Огляд літературних джерел дає змогу стверджувати, що майновий стан підприємства характеризується використанням засобів (активів) і джерелами їх формування (пасивів). Джерелом інформації для оцінювання майнового стану є баланс підприємства. Під час аналізу активу й пасиву балансу визначаються показники структури, динаміки балансу, структурної динаміки балансу, а саме: абсолютні величини за статтями активу й пасиву балансу на початок і кінець періоду та зміни абсолютних величин; питома вага окремих статей у валюті балансу на початок і кінець періоду та зміни у питомій вазі; зміни статей балансу на кінець періоду порівняно з відповідними значеннями на початок періоду (абсолютні прирости і темпи зростання).

Розраховані показники порівнюються з аналогічними за попередні звітні періоди, на основі чого робляться висновки про динаміку показників. Аналіз статей активу й пасиву балансу дозволяє відповісти на питання про джерела приросту нових засобів і напрями їх вкладення, позитивні й негативні тенденції таких змін. Для оцінювання майнового стану розглядаються також показники, що характеризують виробничий потенціал підприємства, такі

як коефіцієнт зносу, коефіцієнти оновлення і вибуття основних засобів [4].

Таким чином, вагомим джерелом інформації для оцінювання майнового стану є баланс підприємства. Основними показниками, які використовуються для оцінювання майнового стану та характеризують виробничий потенціал підприємства, є коефіцієнт зносу, коефіцієнти оновлення і вибуття основних засобів.

На першому етапі оцінювання збирають інформацію, необхідну для розрахунку системи економічних показників. Другий етап оцінювання передбачає вибір основних абсолютних і відносних економічних показників діяльності та їх еталонів. Після визначення основних показників, яких прагне досягнути підприємство, необхідно розробити заходи щодо досягнення заданих параметрів. Такими заходами можуть бути модернізація технологій організації чи автоматизація виробничих трудомістких процесів тощо [2].

На третьому етапі оцінювання здійснюється вибір методу оцінювання економічних показників діяльності підприємства та його застосування. Найпоширенішими методами оцінювання вибраних економічних показників діяльності підприємства є горизонтальний, вертикальний, трендовий, метод фінансових коефіцієнтів, порівняльний та факторний аналізи. Зазначимо, що методи оцінювання економічних показників можна класифікувати залежно від фактора визначеності, метрики, фактора часу та способу обґрунтування. Вибір методу оцінювання економічних показників діяльності значною мірою залежить від суб'єкта оцінювання та його цілей. Горизонтальний аналіз визначає абсолютні й відносні відхилення величин окремих видів активів і пасивів за звітний період, а також у динаміці за ряд років (у цьому випадку за 2012 – 2014 рр.), і дозволяє дати якісну характеристику виявлених змін. Вертикальний аналіз передбачає вивчення структури активу й пасиву балансу, тобто питомої ваги окремих видів майна та джерел формування капіталу в загальному підсумків розділів й у валюті балансу в цілому, а також оцінку змін, які відбуваються в структурі.

Четвертий етап оцінювання економічних показників діяльності підприємства передбачає формування висновків про ефективність його роботи з урахуванням проведеного аналізу.

Отже, оцінювання майнового стану підприємства – це багатосторонній процес, що потребує збору великої кількості інформації, яку потрібно ретельно аналізувати та обробляти. Аналіз структури майна (активів) проводиться за системою структурних показників, серед яких питома вага (%): необоротних активів у майні; оборотних активів у майні; оборотних виробничих фондів в оборотних активах; фондів обігу в оборотних активах; дебіторської заборгованості у майні; поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах; грошових коштів і поточних фінансових інвестицій у майні; грошових коштів і поточних фінансових інвестицій в оборотних активах [4, с. 102]. Розрахунок цих та інших структурних показників виконується за даними скороченого аналітичного балансу. Аналіз складу, структури й динаміки майна (активів) завершується комплексними висновками, в яких зазначаються позитивні та негативні зміни у майновому стані підприємства.

Про специфіку використання виробничого потенціалу свідчить показник економічної ефективності (віддачі від сукупності вкладених коштів). Достатньо інформативним із цих позицій є факторний аналіз чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), здійснений на прикладі ДП «Полтавське лісове господарство» (вихідні дані для розрахунків наведено у табл. 1).

Таблиця 1

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у ДП «Полтавське лісове господарство» у 2012 – 2014 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення (+,-) 2014 р. до 2012 р.	
				абсолютне	відносне, %
Середньорічна вартість майна, тис. грн	7408,5	8727,0	10598,0	+3189,5	+43,1
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	28590	31740	34340	+5750,0	+20,1
Ресурсовіддача, грн / грн	3,859	3,637	3,240	-0,619	-16,0

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{РВ}; \quad (1)$$

За даними таблиці 1 виконують розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн,

$$\text{ЧД}_{\text{УМ}} = \text{М}_1 \times \text{РВ}_0; \quad (2)$$

2013 р. до 2012 р.: $\text{ЧД}_{\text{УМ}} = 8727,0 \times 3,859 = 33678,2$ тис. грн.;

2014 р. до 2013 р.: $\text{ЧД}_{\text{УМ}} = 10598,0 \times 3,637 = 38544,8$ тис. грн.

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн,

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0; \quad (3)$$

2013 р. до 2012 р.: $\Delta \text{ЧД} = 31740 - 28590 = + 3150$;

2014 р. до 2013 р.: $\Delta \text{ЧД} = 34340 - 31740 = + 2600$;

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості майна (екстенсивний чинник)

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{М}} = \text{ЧД}_{\text{УМ}} - \text{ЧД}_0; \quad (4)$$

2013 р. до 2012 р.: $\Delta \text{ЧД}_{\text{М}} = 33678,2 - 28590,0 = +5088,2$;

2014 р. до 2013 р.: $\Delta \text{ЧД}_{\text{М}} = 38544,8 - 31740,0 = +6804,8$;

2) ресурсовіддачі (інтенсивний чинник):

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{УМ}}; \quad (5)$$

2013 р. до 2012 р.: $\Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}} = 31740,0 - 33678,2 = - 1938,2$;

2014 р. до 2013 р.: $\Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}} = 34340,0 - 38544,8 = - 4204,8$.

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_{\text{М}} + \Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}}; \quad (6)$$

2013 р. до 2012 р.: $\Delta \text{ЧД} = 5088,2 - 1938,2 = 3150$;

2014 р. до 2013 р.: $\Delta \text{ЧД} = 6804,8 - 4204,8 = 2600,0$.

Отже, зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 3 млн. 150 тис. грн у 2013 р. на досліджуваному підприємстві порівняно із 2012 р. зумовлене підвищенням середньорічної вартості майна (на 5 млн 88,2 тис. грн), проте зниження ресурсовіддачі спричинило зменшення чистого доходу на 1 млн 938,2 тис. грн. Зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) 2014 року, порівняно із 2013 р., на 2 млн 600 тис. грн зумовлене підвищенням середньорічної вартості майна (на 6 млн 804,8 тис. грн), проте зниження ресурсовіддачі спричинило зниження рівня чистого доходу на 4 млн 204,8 тис. грн.

Результати факторного аналізу підтверджують, що ефективність використання майна переважно зумовлена впливом інтенсивного фактора.

Висновки. Існує багато підходів до аналізу та оцінювання виробничого потенціалу підприємств різних типів, але таке оцінювання повинне бути комплексним і всеохоплюючим. Для формування та нарощування виробничого потенціалу вагому роль відіграє інформаційно-аналітичний потенціал. Оцінювання майнового стану підприємства – це багатосторонній процес, що потребує збору великої кількості інформації, яку потрібно ретельно аналізувати й обробляти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: [навч. посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації] / І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хопчан, Ю.В. Піча. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Каравела; Львів: Новий світ - 2000, 2001. – 298 с.
2. Верига Ю.А. Звітність підприємств: [навч. посібник] / Ю.А. Верига, З. М. Левченко, І.Д. Ватуля. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 776 с.
3. Економічний аналіз: [навч. посібник] / [наук. ред. М.Г. Чумаченко]. – К.: КНЕУ, 2003. – 540 с.
4. Коджебаш А.П. Майнові відносини в підприємницьких структурах / А.П. Коджебаш // «Актуальні питання сучасної економіки». – Умань: Видавець «Сочінський», 2011. – Ч. 4. – 184 с.
5. Фінансово-економічний аналіз: [підручник] / [П.Ю. Буряк, М.В. Римар, М.Т. Бець та ін.]. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.

УДК 519

Шах Любов Олександрівна, магістрантка. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління виробничим потенціалом підприємства. Розглянуто особливості формування виробничого потенціалу та підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення управління його розвитком.

Ключові слова: виробничий потенціал, структура виробничого потенціалу, майновий стан підприємства, показники оцінки діяльності підприємства.

УДК 519

Шах Любов Александровна, магистрантка. Полтавский национальный технический университет им. Ю.Кондратюка. **Информационно-аналитическое обеспечение управления производственным потенциалом.** Рассмотрены особенности формирования производственного потенциала и подходы к информационно-аналитическому обеспечению управления его развитием.

Ключевые слова: производственный потенциал, структура производственного потенциала, имущественное положение предприятия, показатели оценки деятельности предприятия.

UDC 519

Shah L. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Information and analytical control of the production capacity management.** The article considers the features of productive capacity formation and approaches to provide information and analytical maintenance of its development.

Keywords: production capacity, production capacity structure, property, enterprise performance, assessment of enterprises.